

Beslut

Datum 2024-10-17

Dnr 2023:8098

Sida **1 (19)**

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning om
kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vid
Råambshovsskolan i Stockholms kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Rålambshovsskolan avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Rålambshovsskolan den 17 september 2024. Besöket genomfördes av utredarna Åke Isaksson, Ewa Mölleryd och Fredrik Andréasson.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- Två intervjuer med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Rålambshovsskolan i Stockholms kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i hög utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Rålambshovsskolan i Stockholms kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i flera delar** utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande del:

- utforma medvetna strategier i undervisningen för att alla elever oavsett kön tillitsfullt ska kunna reflektera och samtala

Uppföljning

Huvudmannen ska senast **den 25 april 2025** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån det identifierade utvecklingsområdet och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till

kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till

Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8098) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i hög utsträckning utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer är aktuell och återkommande i olika årskurser samt att den ger eleverna möjlighet till fördjupning.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer tas upp i undervisningen i flera ämnen och att lärarna samordnar sin undervisning så att frågor med koppling till kunskapsområdet blir belysta ur olika perspektiv i olika ämnen.

Granskningen av kritiska förhållningssätt och förmågan att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik. Vidare visar granskningen att eleverna får möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang. Därutöver visar granskningen att undervisningen utformas så att eleverna utvecklar sin förmåga att leva sig in i och förstå andra människors situationer. Undervisningen förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i flera delar utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att det delvis saknas ett aktivt lärarstöd och medvetna strategier i undervisningen för att främja en god samvaro där alla elever oavsett könstillhörighet ska vilja och våga reflektera och samtala. Eleverna får i undervisningen reflektera över hur olika normer som rör könsroller, könsidentitet och sexuell läggning kan påverka och begränsa människors handlingsutrymme.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att lärarna hävdar dessa värden och arbetar med att bemöta destruktiva jargonger och uttryck för intolerans i undervisningen, och fördjupar frågorna i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att eleverna görs delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är återkommande, relevant och ger möjlighet till fördjupning

Granskningen visar att undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer är aktuell och återkommande i olika årskurser samt att den ger eleverna möjlighet till fördjupning.

Av elev- och lärarintervjuer framgår att bland annat ämnena samhällskunskap, religion, biologi, svenska, engelska och slöjd behandlar kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. En lärare berättar till exempel att eleverna får arbeta med ljusstakar i trä i slöjdundervisningen där varje del i ljusstaken representerar kamratskap. Ljusstakarnas olika delar ges till hemliga kompisar i klassen och alstren som växer fram till helheter diskuteras i grupper utifrån symboler för kamratskap och tecken på relationer i samhället. Vidare berättar läraren att undervisningen i senare årskurser behandlar begreppet relationer där statyer symboliserar beskrivningar av olika typer av relationer. Likaså gör elever reliefer med kroppsställningar eller ansiktsuttryck och diskuterar känslor och uttryck kring sexualitet, samtycke och relationer. En annan lärare berättar att det inom ämnet idrott och hälsa finns normmedvetna perspektiv närvarande. Till exempel har eleverna i ett moment kring att göra upp eld diskuterat varför det ses som manligt att göra stora brasor.

Granskningen visar vidare att lärarna använder sig av annan kompetens för att fördjupa undervisningen. Av intervjuer med elever framgår att de ska göra besök på ungdomsmottagningen under detta läsår. Både rektorn, lärare och elever berättar att skolan haft besök av föreläsare med koppling till kunskapsområdet. Elever berättar att föreläsningarna behandlat normer, maskulinitet och machofrågor men också pornografi, sociala medier samt våld i nära relationer. Efter föreläsningarna har lärarna haft workshops där eleverna fått bearbeta innehållet. Eleverna berättar också att de även har fått träffa en författare till en roman de läst i ämnet svenska och att det då fanns en tydlig koppling till sexualitet, samtycke och relationer i undervisningen. Enligt rektorn och lärare

sker en samverkan med elevhälsans kompetenser i form av olika projekt under mentorstiden vilken finns schemalagd varje vecka. Rektorn uppger också att kontakt har tagits med RFSL för ett kommande samarbete.

Vidare framgår att undervisningen inom kunskapsområdet är uppdaterad i relation till aktuella händelser i eller utanför skolan. Av intervjuer med elever och lärare framkommer exempel på att lärare fångar upp aktuella perspektiv som kan kopplas till kunskapsområdet. Exempelvis har de diskuterat en våldtäktsdom där männen friades för att det inte gick att bevisa våldtäkten. I intervju ger elever också exempel på att undervisningen i ämnet samhällskunskap behandlar aktuella nyheter så som hur kvinnor påverkas av konflikter runt om i världen.

Granskningen visar att undervisningen ger möjligheter till fördjupning. Eleverna ger exempel från ämnena engelska och historia där undervisningen initialt behandlar inledande fakta och sedan adderar nytt stoff som ger möjligheter till fördjupning. Eleverna berättar exempelvis att de i ämnet engelska undersökt kvinnors situation genom historien i Indien. Av intervjuer med lärare framkommer att samtal förs inom kollegiet kring vilket innehåll elever kan vara mogna för i de olika årskurserna. Utifrån dessa samtal anpassar lärare undervisningen så att äldre elever utifrån sin mognad ges fler perspektiv kring exempelvis könsidentiteter.

Ämnesintegrerad undervisning

Sexualitet, samtycke och relationer tas upp i olika ämnen och undervisningen är samordnad

Granskningen visar att undervisningen inom kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer tas upp i flera ämnen och att lärarna samordnar sin undervisning så att frågor med koppling till kunskapsområdet blir belysta ur olika perspektiv i olika ämnen.

Av intervjuer med elever och lärare framkommer flera exempel på att lärarna samordnar undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Eleverna berättar att undervisningen i svenska och de samhällsorienterande ämnena har behandlat frågor utifrån huruvida det finns jämställdhet i diktaturer. Av flera intervjuer framgår att eleverna sett en film om Barbie. I efterföljande workshops, som alla lärare var involverade i, analyserade eleverna filmens budskap utifrån perspektiv av manligt och kvinnligt samt utifrån normer ur ett genusperspektiv. I ämnet svenska behandlar undervisningen kvinnors möjligheter under 1800-talet. I detta arbete samverkar skolan också med en annan skola. Lärare beskriver i intervjuer att de samverkar både inom ämneslag och arbetslag. Planeringen av ämnesövergripande undervisning sker redan i början av läsåret i form av övergripande planer. Lärare beskriver vidare att de varje vecka möts i olika ämnesgrupper och att de i slutet av läsåret utvärderar samarbetet. Av intervju med rektorn framkommer att arbetslagsledarna fungerar som språkrör till

skolledningen och för fram idéer från elever och lärare kring de ämnesövergripande samarbeten som arbetslagen utformat.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger eleverna möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och till hedersproblematisering

Granskningen visar att undervisningen uppmuntrar och utmanar eleverna till att kritiskt granska maktstrukturer kopplat till kön. Av intervjuer med elever och lärare framkommer flera exempel på att lärarna arbetar medvetet med att låta eleverna undersöka olika föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt och hur dessa kan påverka människors livsvillkor. Till exempel behandlar undervisningen i ämnet svenska föreställningar om att kvinnor ska vara tysta och att män ska låta mycket, men också vad som ses som accepterat och inte, samt idéer om hur det kan förbättras. Eleverna berättar vidare att undervisningen lyfter fram normer som att män inte ska gråta eller visa känslor. I ämnet svenska har eleverna i undervisningen också samtalat om hur ett äktenskap kunde vara förr och hur det var att få barn utanför äktenskapet samt att det var skillnader mellan hur det var att leva i staden jämfört med livet på landet. I ämnet historia har eleverna fått se en film samt lyssnat på en låt om en äldre kvinna som födde barn långt tillbaka i tiden. I intervju berättar elever också att de lärt sig om att kvinnor tidigare inte tilläts rösta i allmänna val.

Eleverna berättar att det även i ämnet slöjd ingår att reflektera och arbeta med olika föreställningar om vad som ses som manligt respektive kvinnligt. Eleverna får frågor av läraren och sedan skriver eleverna reflektioner i en sammanhängande text. I ämnet matematik finns tillfällen där lärare understryker att matematik ibland har betraktats som ett manligt ämne, men att alla människor oavsett könstillhörighet kan bli bra på matematik. Av intervju med rektorn framkommer att undervisningen inte bara har ett samtida perspektiv på manligt och kvinnligt utan belyser också historiska perspektiv kopplade till kön.

Granskningen visar också att lärarna låter eleverna kritiskt granska maktstrukturer kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck. Av elevintervjuer framkommer några exempel där undervisningen berört hederskulturer och att begreppet kan ha kommit upp i diskussioner. Exempelvis läser eleverna inom ämnet svenska en roman som berör heder och relationer. Elever uppger också att de har mött begreppet heder i undervisningen inom ämnet religion genom att se en film och diskutera skillnaderna mellan tvång och arrangerade äktenskap. Eleverna har även fått diskutera hur religion kan påverka människor och att olika trosuppfattningar kan leda till att personer tappar kontakten med sin familj. Till exempel har religionsundervisningen tagit upp om en familj som på grund av sin religion lämnade sin son för att han gillade män.

Vidare framgår av intervjuer att lärare i ämnet biologi lyfter in frågor i undervisningen om exempelvis könsstämpning eller om elever ställer spontana frågor relaterade till heder. Av lärarintervjuer framkommer också att hedersproblematik bland annat har behandlats i ämnet engelska där elever läser en roman om en indisk pojke bosatt i England. Lärare berättar att kulturkrockar och bortgifte finns som inslag i romanen liksom att hedersproblematik berörs. Av lärarintervjuer framkommer att hedersproblematik är ett område som är svårt att undervisa om. Rektorn uppger i intervju att skolan tidigare i år bjudit in en extern föreläsare till lärarkollegiet i syfte att lyfta kunskapsområden som vissa lärare tycker är svårare att undervisa om, bland annat heder.

Undervisningen ger eleverna möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang

Granskningen visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat pornografi.

Av intervjuer framkommer att eleverna i några ämnen får reflektera kring hur relationer och sexualitet framställs i olika medier, såsom bilder i tidningar och reklam, bilder som delas på sociala medier samt pornografi. Elever berättar exempelvis att en föreläsare berört bilders betydelse, normer och reklam. Likaså uppger elever att de inom ämnet biologi granskat bilder via ungdomsmottagningens hemsida. Även lärare uppger i intervju att materialet på ungdomsmottagningens hemsida behandlar olika aspekter av såväl relationer som exempelvis pornografi. En annan lärare uppger att undervisningen belyser hur kända personer på sociala medier framställer sig i bild och eleverna får granska vad avsikten kan vara bakom personernas inlägg. Läraren berättar vidare att eleverna får samtala om frågor kring vilka förebilder som har ett budskap de vill förmedla och vilka som bara vill sälja något. Samtidigt finns det elever som uppger i intervjuer att de inte har haft uppgifter i något ämne som gett dem möjlighet att arbeta med hur relationer och sexualitet framställs i olika medier. Rektorn uppger i intervjun att bilder även är en del av musikämnet. Rektorn berättar att musik är en stor del av ungdomarnas liv och att det därför gäller att fånga upp vad som visas i musikvideor.

Undervisningen ger eleverna möjligheter att lära sig om och reflektera kring vad samtycke kan innebära och bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation

Granskningen visar att undervisningen i flera olika ämnen ger eleverna möjlighet att reflektera över betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att vikten av samtycke vid sexuella kontakter ingår i ämnet samhällskunskap där undervisningen behandlat

Samtyckeslagen inom området lag och rätt. Elever berättar att samtycke också behandlas inom ämnet religion då elever jämför hur synen på samtycke ser ut i de olika världsreligionerna. I ämnet biologi har eleverna arbetat med fallbeskrivningar och pratat om att samtycke alltid ska innebära att man har en god kommunikation med varandra och att man inte ska utgå ifrån att den andre vill utan att fråga. Av intervju med lärare framgår också att samtycke behandlas inom ämnet idrott och hälsa. En annan lärare berättar att något så grundläggande som en bild av en handskakning mellan två personer utgör en bra grund till diskussioner kring vad samtycke kan innebära i olika kontexter. Lärare beskriver även att de tar upp med eleverna att samtycke också gäller på fritiden när elever ber eller tvingar varandra att skicka bilder på sig själva i sociala medier.

Vidare visar granskningen att undervisningen bidrar till att utveckla elevernas förmåga att leva sig in i och förstå andra människors situationer. Till exempel arbetar eleverna i ämnet biologi främjande utifrån olika frågeställningar kring hur man är tillsammans med varandra och om hur man vet om den andra är kär. Eleverna reflekterar också över vilka typer av relationer de vill ha och vad som kännetecknar en välfungerande relation. Vidare har undervisningen inom ämnet biologi också utmanat eleverna för att ge dem kunskaper om att alla inte har en traditionell könsidentitet. Exempelvis berättar lärare att elever ställt frågor kring att identifiera sig som ickebinär. Ett annat exempel på att undervisningen behandlar förmågan att förstå andra människors situation är att eleverna arbetat med hur det var att leva under franska revolutionen. Likaså framkommer av flera intervjuer att eleverna sett filmen om Barbie och utifrån den haft samtal kring könsroller och hur dessa påverkar människor. Lärare beskriver i intervjuer att de ser en utmaning i att elever har ett större intresse för fenomen som inte fungerar bra och att de är nyfikna på risker. Utifrån det tar lärare fram främjande litteratur och filmer som ska utgöra en kontrast till mer destruktiva relationer som ofta skildras.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det saknas delvis medvetna strategier i undervisningen för att alla elever oavsett kön ska kunna reflektera och samtala

Granskningen visar att lärare inte alltid arbetar aktivt för att främja ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat, så att alla elever vill och vågar samtala.

Av intervjuer med elever och lärare framkommer att skolan har generella strategier för att främja ett tryggt klassrumsklimat i undervisningen. Några exempel på det är att skolan är mobilfri och att eleverna ska ha bestämda platser i klassrummen. Samtidigt uppger elever i intervjuer att lärarna inte är så noga med var elever sitter och att många elever ändå sätter sig där de vill i klassrummen. Flera elever uttrycker att om alla elever satt på sina bestämda platser skulle det vara mer arbetsro.

Eleverna berättar i intervjuer att vissa lärare redan från början visar vad som gäller genom att sätta tydliga ramar och att det då är tryggt i klassrummet. Till exempel har elever uttryckt sig nedsättande då undervisningen behandlat hbtq+-frågor men då har lärarna markerat. I ämnet biologi är det tydligt för att läraren säger att det är okej att det är jobbigt och att det kan kännas pinsamt att prata om känsliga ämnen, men att det ändå ska vara ett respektfullt klimat och att det inte ska sägas saker som är opassande. Elever uppger däremot att alla lärare inte har den tydligheten i arbetet med kunskapsområdet och att det då blir rörigt och svårt att komma till tals för alla. Lärarna ger en annan bild och berättar att de arbetar på flera olika sätt för att ge samtliga elever utrymme i klassrummet till exempel genom att låta eleverna först reflektera enskilt för att sedan arbeta i par. Eleverna berättar dock att flickorna nästan aldrig säger något i helklass.

Vidare framkommer av intervjuer att eleverna ges begränsat med tillfällen att beröra svåra eller känsliga frågor i undervisningen inom sexualitet, samtycke och relationer. I intervju uppger elever att diskussioner med lärare oftare sker utanför lektionstid. Elever berättar att undervisningen inte kommer in på känsliga frågor vid så många lektioner eftersom det är mycket som läraren ska hinna gå igenom.

Av intervju med lärare framkommer önskningar om att vara mer pålästa för att kunna vägleda eleverna bättre i frågor om exempelvis högerextrema åsikter eller åsikter som bygger på religiös övertygelse då dessa frågor kan vara svåra att hantera. Lärarna beskriver att de tar hjälp av varandra i arbetslaget om de behöver stöd. Av intervju med rektorn framkommer att skolan gör inköp av referenslitteratur till lärarna samt att skolledningen tar fram förslag på lektionsupplägg till gemensamma tillfällen.

Undervisningen ger eleverna möjlighet att reflektera över normer som rör könsroller, könsidentitet och sexuell läggning

Granskningen visar att undervisningen ger eleverna möjlighet att reflektera över vad som kan påverka och begränsa människors handlingsutrymme.

Av intervjuer och inkommen information framkommer att eleverna i undervisningen får reflektera kring olika normer som rör könsroller och identitet i bland annat ämnena religion, biologi, svenska, bild samt idrott och hälsa. Ett exempel är att eleverna i ämnet religion har många funderingar om manligt och kvinnligt och normer exempelvis när de tittar på gudabilder i hinduismen och ser att de manliga gudarna är sminkade. Ett annat exempel är att undervisningen i ämnet bild behandlar normer i bildspråket. En lärare arbetar normmedvetet i undervisningen utifrån begreppet stark och lyfter fram att alla mår bra av träning, men utifrån sin egen personliga nivå. Utöver det så ges elever förutsättningar att utveckla en normmedvetenhet genom att i ämnet biologi granska reklambilder och genom att i ämnet svenska läsa romaner som berör vänskap, kärlek, och normer. Av intervjuer med elever framgår att sociala medier har stor påverkan på normer. Elever uppger att stereotypa föreställningar kring heterosexualitet är vanligt förekommande och att det i vissa sociala medier anses avvika att vara attraherad av en person av samma kön. Perspektiven kring olika normer som rör könsroller, könsidentitet och sexuell läggning är också vanligt förekommande i andra delar av utbildningen så som under mentorstid, under tematiska arbeten samt vid externa föreläsningar och filmvisningar.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Värdegrundsfrågor fördjupas i undervisningen och lärarna har rutiner för att bemöta intolerans för olikheter

Granskningen visar att lärarna hävdar de värden som läroplanen anger och arbetar med att bemöta destruktiva jargonger och uttryck för intolerans i undervisningen, för att sedan fördjupa frågorna med eleverna.

Av intervju med såväl lärare som elever framkommer att lärarna bemöter negativa åsiktsyttringar och bristande respekt direkt och genomför samtal med eleverna om att det inte är acceptabelt att uttrycka sig på ett visst sätt. Granskningen visar att lärare aktivt agerar i undervisningen, på raster och under

mentorstiden varje vecka. Det framgår också av intervju med lärare att det finns elever som ifrågasätter homosexualitet och som uttryckt sig nedsättande. I de fallen har lärarna markerat och lyft fram lagstiftningen om vad som gäller. Lärarna uppger att det i vissa klasser varit ett hårt klimat och att några pojkar haft en tuff jargong. Lärarna beskriver att de uppmärksammat detta fenomen och att de genomför samtal med elever, följer upp trivsel och lyfter frågor om gruppträck exempelvis kring förväntningar på att ha vissa varumärken på sina kläder.

Vidare uppger lärare att de uppmärksammat en machokultur bland pojkar och att de utifrån det på olika sätt arbetat med en fördjupad reflektion på mentorstiden bland annat genom externa föreläsningar och filmvisning. En lärare berättar att en filmpedagog analyserade Barbiefilmen med alla elever och en annan lärare beskriver att mentorstidens innehåll utformas utifrån behoven i elevgruppen; det är allt från språkbruk till kärleksrelationer.

Av intervjuer med elever framkommer att lärare säger ifrån vid tillfällen när elever uppträder dåligt. Elever berättar att de i ämnet svenska fått utveckla förmågan till argumentation och att de fick öva i grupper som de själva valde och som var olika stora. Samtidigt framkommer att det finns situationer i klassrummen där lärare inte hör utspel eller uttryck för intolerans. Flickor ger i intervju flera exempel på grövre fraser som pojkar yttrat utan att lärare tycks ha uppfattat det. Några elever beskriver också att lärare upprepar tillsägelser men att effekten av tillrättavisningen ibland uteblir.

Elevdelaktighet

Eleverna är delaktiga i planering, genomförande och utvärdering

Granskningen visar att lärarna ger eleverna möjlighet till inflytande över planering och genomförande av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer samt till att delta i utvärdering av den.

Av elevintervjuer framkommer att flera lärare tar hänsyn till elevernas intressen vid planeringen av undervisningen inom området sexualitet, samtycke och relationer. Ett exempel är att lärare i biologi använder en digital frågelåda och ett annat att läraren i slöjd utgår från elevers skisser i planeringen. Elever ger i intervjuer flera exempel på lärare som under arbetets gång stämmer av med eleverna. Ett exempel är att lärare frågar vilka arbetssätt elever tycker bäst om. Av intervju med lärare framkommer att avstämningar sker genom olika frågor. Några exempel är mer generella metoder utifrån att elever erbjuds fundera på vad de vill veta mer om samt kring vad de har lärt sig. En lärare i biologi skapar extra mycket luckor i planeringen av undervisningen för att kunna ge elevernas frågor utrymme just under arbetsområdet sexualitet, samtycke och relationer i årskurs 9.

Vidare visar granskningen att lärare utvärderar undervisningen på olika sätt i olika ämnen. Några exempel är att undervisningen utvärderas muntligt eller med

ett digitalt verktyg medan någon lärare använder en loggbok för att ge elever möjlighet att vara delaktiga.

Identifierade utvecklingsområden

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom följande:

- utforma medvetna strategier i undervisningen för att alla elever oavsett kön tillitsfullt ska kunna reflektera och samtala

Läroplanen anger att läraren öppet ska diskutera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar. Läraren ska planera och genomföra undervisningen så att eleverna arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska också uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling. Tillsammans med eleverna ska läraren utveckla regler för arbete och samvaro i undervisningen.¹

Av granskningen framkommer att inte alla lärare har ett aktivt och medvetet arbete för att se till att alla elever oavsett könstillhörighet vill och vågar delta i samtal och tankeutbyten inom ramen för undervisningen. Eleverna behöver få fler möjligheter till fördjupade samtal utifrån öppna frågor om sexualitet, samtycke och relationer i undervisningen. Genom att upptäcka och motverka könsmonster som begränsar elevers lärande och utveckling kan undervisningen utvecklas. Skolans verksamhet ska vila på en demokratisk grund och respektera alla människors lika värde. I det arbetet är ett aktivt jämställdhetsarbete en bärande del. Genom att utforma en undervisning där eleverna jämställt reflekterar kan lärarna skapa ett mer öppet förhållningssätt som sätter grunden för att alla elever vill och vågar framföra sina åsikter i grupp. Detta kan i förlängningen öka elevernas handlingsutrymme och stärka deras demokratiska kompetens.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärare förutsättningar att tillsammans arbeta för ett mer tillitsfullt klassrumsklimat när undervisningen rör sexualitet, samtycke och relationer. Det handlar om att inkludera och involvera alla elever, även elever som vanligtvis inte framför sin åsikt i klassrummet. Vidare kan det handla om att lärarna utformar och tydliggör funktionella regler för diskussioner och för samvaron i klassrummet samt hur

¹ Lgr 22, avsnitt 2.1 Normer och värden, Riktlinjer

eleverna ska uppträda när de inte är överens då undervisningen rör sexualitet, samtycke och relationer. Lärare kan också mer aktivt fånga upp dåligt språkbruk på lektioner. På Skolverket finns material som kan användas i detta arbete. [Regler och förväntningar på elever i undervisningen - Skolverket](#) och [Skolverket Stöd-i-arbetet Aktivt-jämställdhetsarbete-i-skolan](#)

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Åke Isaksson. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Ewa Mölleryd och Fredrik Andréasson deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.²

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.³ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.⁴

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.⁵ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁶

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.⁷

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.⁸

² 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

³ 1 kap. 4 § skollagen.

⁴ 1 kap. 4 § skollagen.

⁵ 1 kap. 5 § skollagen.

⁶ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

⁷ 2 kap. 25 § skollagen.

⁸ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet*.

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.⁹

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.¹⁰

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹¹

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges

⁹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

¹⁰ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

¹¹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹²

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.¹³ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.¹⁴ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.¹⁵

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.¹⁶

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁷

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå

¹² Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

¹³ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden*.

¹⁴ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål*.

¹⁵ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁶ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁷ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.¹⁸

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.¹⁹

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²⁰

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²¹ Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

¹⁸ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

¹⁹ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²⁰ Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²¹ Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.